

ارزیابی و تبیین ابعاد دل‌بستگی مکانی در خیابان بابا افضل شهر کاشان

حسین حاتمی نژاد¹، بهار حبیبیان²، امیر اشنویی³ و امیررضا خاوریان⁴

تاریخ دریافت: 93/08/02

تاریخ پذیرش: 93/09/02

چکیده: دل‌بستگی مکانی بر پیوندهای محکم مردم و مکان دلالت می‌کند که از عوامل فردی، اجتماعی و کالبدی تأثیر می‌پذیرد و بر تأمین نیازهای روحی و کیفیت زیست شهری مؤثر است. هدف این مقاله بررسی میزان دل‌بستگی مکانی افراد ساکن و غیر ساکن به خیابان بابا افضل شهر کاشان و تأثیر متغیرهای فردی، مدت اقامت و تأمین مایحتاج از این خیابان بر دل‌بستگی مکانی به آن و روش تحقیق توصیفی تحلیلی است. پس از مطالعه کتابخانه‌ای و بررسی مبانی نظری موضوع، داده‌های مورد نیاز به شیوه پیمایشی با استفاده از پرسشنامه جمع‌آوری و با روش‌های آماری توصیفی و استنباطی (آزمون‌های پیرسون، تی و واریانس) با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد. نتایج نشان می‌دهد از میان متغیرهای فردی، سواد، درآمد و تأهل بر دل‌بستگی مکانی مؤثرند و رابطه بین سکونت یا عدم سکونت و نیز مدت اقامت در محدوده مورد مطالعه با دل‌بستگی مکانی پاسخ‌گویان به آن از نظر آماری معنادار است. همچنین رابطه معنادار تأمین مایحتاج از خیابان بابا افضل و دل‌بستگی مکانی تأیید نشد. با توجه به پایین بودن مقدار بعد مشارکت و همذات‌پنداری با مکان نسبت به سایر ابعاد ارزیابی شده دل‌بستگی مکانی، تقویت آن از طریق مشارکت و سهیم کردن ذینفعان در ساماندهی محدوده مورد مطالعه می‌تواند در افزایش دل‌بستگی مؤثر باشد.

واژگان کلیدی: دل‌بستگی مکانی، مکان، بافت قدیم، کاشان.

¹ دانشیار، گروه جغرافیا دانشگاه تهران

² دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تهران (نویسنده مسئول)، آدرس پست الکترونیکی:

[Bahar.habibian@gmail.com](mailto:Behar.habibian@gmail.com)

³ دانشجوی دکترای جغرافیا دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کاشان، باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، کاشان

⁴ دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تهران

1- مقدمه

دلبستگی به مکان یکی از مهمترین ابعاد رابطه انسان و مکان است که در خلال فرآیندهای روان شناختی و تأثیر عوامل فردی و محیطی شکل می‌گیرد. «دلبستگی‌های مکانی پیوندهای محکم با مجموعه‌های فیزیکی و اجتماعی هستند که هویت را تقویت می‌کنند و مزایای روان شناختی دیگری را نیز فراهم می‌کنند» (Brown et al, 2003: 259). دلبستگی مکانی دارای ابعاد مختلفی است که در وجوه فردی، روان شناختی و مکانی و در سطوح فضایی مختلف قابل بررسی است و در عین حال «دیدگاه‌های مربوط به مکان همگی نقش حیاتی احساس تعلق انسان به مکان‌ها را نشان می‌دهد» (کرنگ، 1960: 144). بخشی از اهمیت مطالعه موضوع دلبستگی مکانی به دلیل آگاهی از این امر است که تعلق فرد - مکان به دلیل جهانی سازی، تحرکات زیاد و بیش از حد شدن مشکلات زیست محیطی که تهدیدی برای وجود ما و ارتباط ما با مکان‌هایی که برای ما مهم است، شکننده شده است (Scanell and Gifford, 2010: 1). بسیاری مدعی هستند که دلبستگی مکانی با تهدید از جانب همسان‌سازی فضایی خزنده، تحرک زیاد و روابط در حال رشد کارکردی یا ابزاری دست و پنجه نرم می‌کند، درحالی‌که برخی دیگر معتقدند که تحرک و ارتباطات آن‌ها تنها مردم را از زمینه محلی خود جدا می‌کند (Hay, 1998; Meyrowitz, 1985) اما بدون توجه به اینکه چقدر ممکن است یک فرد در حرکت باشد، برخی از انواع دلبستگی‌ها به مکان همیشه در زندگی ما وجود دارند (Cuba & Hummon, 1993; Gustafson, 2001; Williams and McIntyre, 2001) و حتی اهمیت اماکن به دلیل نیاز به تمایز برای ایجاد رقابت بیشتر می‌شود (Harvey, 1996). یکی دیگر از انگیزه‌های مطالعه این وابستگی‌ها به مکان، احساس فراگیر توام با ترس و هشدار بوده است، زیرا اگر وابستگی به اماکن سست شود، هویت مردم و جوامع نیز به سستی می‌گراید (کرنگ، 1960: 145). علاوه بر گسستن پیوندها در مقیاس فراملی، رشد بی رویه شهرنشینی، تحرک ساکنان در مناطق درون‌شهری و برون‌شهری مختلف و

مسائل و مشکلات ناشی از تراکم و ناهنجاری‌های ناشی از آن در شهرهای بزرگ، پیوندهای ساکنان با محل‌های سکونت خود در شهرها را کاهش داده است که خود به نابسامانی‌های محیط شهری دامن می‌زند؛ چرا که «اهمیت دیگر موضوع دلبستگی مکانی به دلیل ارتباط با بسیاری فرآیندهای مهم زیستن در سکونتگاه‌هاست» (Scanell and Gifford, 2010: 1) مثلاً تحقیقات تجربی و تئوری‌ها، دال بر ارتباط دلبستگی مکانی با سرمایه گذاری‌های مالی و پولی، انسجام اجتماعی، کنترل و نرخ پایین جرم است، که این متغیرها، شاخص‌های واحد همسایگی سالم هم هستند (Cinerg, 1995; Scorr, 1997)؛ در نتیجه براون (2003) آن‌را عاملی برای باز زنده‌سازی واحدهای همسایگی نیز معرفی می‌کند (Brown, 2003) و حتی به اثرات زیست‌محیطی آن نیز اشاره می‌کند، چرا که کسانی که به محیط خود دلبستگی دارند، نسبت به محیط خود، تأثیراتی که بر آن گذاشته می‌شود و کیفیت آن حساس‌تر هستند (Vorkinn and Riese, 2001: 249). در نتیجه بررسی ابعاد دلبستگی مکانی و شدت آن در پژوهش‌های تجربی، زمینه مقایسه و اکتشاف عوامل مرتبط با آن را فراهم می‌کند و این فرصت را فراهم می‌آورد، تا در جهت تقویت تعلقات مثبت به مکان و استفاده از مزایای آن در بهبود مسائل زندگی شهری بهره گرفته شود. لذا در این پژوهش با بهره‌گیری از شاخص‌های ارزیابی دلبستگی مکان که در تحقیقات تجربی و مبانی نظری موضوع ارائه شده است، به بررسی حس دلبستگی مکان در محدوده خیابان بابا افضل کاشان - که یکی از خیابان‌های پر و رفت و آمد شهر کاشان است و مجاور بازار شهر قرار دارد - پرداخته شده و تحقیق در پی دستیابی به این سؤالات است، که متغیرهای فردی، سکونت یا غیرساکن بودن، مدت سکونت و تأمین مایحتاج از این خیابان چه تأثیر بر دلبستگی به آن دارد.

1-1- ادبیات موضوع

مکان و دلبستگی مکانی

مفهوم مکان، یکی از مفاهیم اساسی در اندیشه جغرافیایی است. «مکان بخشی از فضای جغرافیایی و بستر شکل‌گیری روابط اجتماعی است که توسط افراد جامعه شناخته، تفسیر و مدیریت می‌شود» (پوراحمد، 1389: 77) و دربرگیرنده مجموعه‌ای از خاطرات و احساسات به تجربه درآمده است (Hague, 2005: 4). انسان، ریشه خود را در مکان ویژه‌ای جستجو می‌کند و تعلق به مکانی پیدا می‌کند که در آن آزادی، نیازهای اساسی و امنیت او تأمین گردد (شکویی، 1386: 274). مکان تنها چیزی در جهان نیست، بلکه راهی برای دیدن، فهمیدن و شناخت جهان است. وقتی ما به جهان به عنوان جهان مکان‌ها می‌نگریم، چیزهای متفاوتی می‌بینیم. پیوستگی‌ها و ارتباطات بین مردم و مکان را می‌بینیم. جهان‌های معنا و تجربه را می‌بینیم (Cresswell, 2009: 11)؛ از این رو، مکان تنها یک سرپناه برای فعالیت‌های انسان نیست، بلکه پدیده‌ای است که انسان در تعامل خود با آن، بدان معنا بخشیده و به آن دلبسته می‌شود تا آنجا که گاه حتی خود را با آن باز می‌شناسد. دلبستگی به مکان، از جمله مهم‌ترین ابعاد رابطه انسان و مکان است (احمدی‌پور و همکاران، 1390: 150). در تجربه‌های شخصی و جمعی ما از مکان‌ها، غالباً یک تعلق نزدیک و آشنایی وجود دارد که بخشی از شناختن و شناخته شدن در آن مکان خاص است. این موضوع همان تعلق و دلبستگی عمیق به مکان است، که ریشه‌های ما در مکان را شکل می‌دهد (رلف، 1976: 43) و سیمون ویل آن را یکی از مهم‌ترین و کمتر شناخته شده‌ترین نیازهای روح انسان عنوان می‌کند و پیشنهاد می‌کند که ریشه داشتن در مکان در واقع شاید یک پیش شرط ضروری برای سایر نیازهای روح است (Weil, 1955).

علاوه بر گستردگی تعاریف، مفاهیم زیادی در مورد پیوند با مکان وجود دارد، که تمایز دقیق آن‌ها از دلبستگی مکانی دشوار است. یکی از مفاهیمی که باید از دلبستگی به مکان تمیز داده شود حس مکان است. حس مکان که به وسیله جغرافیدانان انسانی نظیر رالف (1976) و تووان (1980) ارائه شده است، تشابه زیادی با دلبستگی مکانی دارد که در روان‌شناسی محیطی توسعه یافته است. از دیدگاه روان‌شناسی محیطی انسان‌ها به تجربه حسی، عاطفی و معنوی خاص نسبت به محیط زندگی نیاز دارند. این نیازها از طریق تعامل صمیمی و نوعی هم‌ذات‌پنداری با مکانی که در آن سکونت دارد قابل تحقق است. این تعامل صمیمی و هم‌ذات‌پنداری، روح یا حس مکان نامیده می‌شود. در واقع احساس تعلق و دلبستگی به مکان سطح بالاتری از حس مکان است که در هر موقعیت و فضا به منظور بهره‌مندی و تداوم حضور انسان در مکان نقش تعیین‌کننده‌ای می‌یابد (فلاح، 1385: 60). شامای برای حس مکان سه مرحله اصلی تعلق به مکان، دلبستگی به مکان و تعهد به مکان را با هفت سطح تعیین می‌کند (Shamai, 1991). دلبستگی به مکان مبنایی برای درک فرد و گروه نسبت به محیط است و معمولا در محیطی فرهنگی به وجود می‌آید. بنابراین تعلق به مکان، چیزی بیش از تجربه عاطفی و شناختی بوده عقاید فرهنگی مرتبط‌کننده افراد به مکان را نیز شامل می‌شود (Altman & Low, 1992).

در مورد دلبستگی مکانی بسیاری پژوهشگران بر زمینه فردی به ویژه بر حس و تعلق فیزیکی / عملکردی تأکید دارند، که بین یک فرد و محل جغرافیایی پدید می‌آید.

دیدگاه‌های مختلفی در مورد تعریف تئوریک و البته عملیاتی و تجربی دلبستگی مکانی در بین محققان وجود دارد (Hidalgo and Hernandez, 2001: 279). لیوینگتون و همکاران دلبستگی مکانی را به معنی وجود پیوندهای قوی بین مردم و مکان‌هایی می‌دانند که غالباً در محل سکونت حال یا گذشته خود، یا به سبب الگوهای رفتاری دیگر با آن‌ها رابطه متقابل دارند

در برخی دیگر بر زمینه اجتماعی و روابط افراد تأکید می‌شود و در بعد سوم بر اینکه چگونه مجموعه‌های کالبدی (به ویژه در زمینه طبیعی خود) تعلق‌های مکانی را شکل می‌دهند (Brown et al., 2015:42).

اسکانل و گیفورد (2010) در مطالعه خود برای درک مفهوم دل‌بستگی به مکان آن‌را در قالب یک چارچوب ساماندهی سه وجهی ارائه کرده‌اند که در آن دل‌بستگی به مکان دارای وجوه فردی، روان شناختی و مکانی است (نمودار 1).

در این چارچوب بعد اول کنشگر است: چه کسی دل‌بسته است؟ دل‌بستگی چه مقدار برپایه مفاهیم فردی و جمعی بنا شده است؟ بعد دوم فرآیندهای روان شناختی است: چگونه اثر، ادراک و رفتار در دل‌بستگی آشکار می‌شود؟ و بعد سوم عینیت دل‌بستگی، شامل ویژگی‌های مکانی است: دل‌بستگی به چه چیزی است و ماهیت این مکان چیست؟ (Scannell and Gifford, 2010:2).

1-2- شاخص‌های مؤثر بر دل‌بستگی مکانی

دل‌بستگی مفهوم عمیقی است که به روش‌های متفاوتی ملاحظه و اندازه‌گیری شده است (Brown and Perkins, 1992; Brown et al., 2003). براون و همکاران آن را شامل تعلق اجتماعی، تأمین نیازهای مسکن و طول مدت زمان سکونت در کنار معیارهای دیگر می‌دانند. آن‌ها دل‌بستگی مکانی را در باززنده سازی و کاهش جرم در محلات شهری مؤثر می‌دانند، پژوهش تجربی آن‌ها نشان می‌دهد که دل‌بستگی مکانی ضعیف در کنار نابهنجاری‌های عینی پیش‌بینی

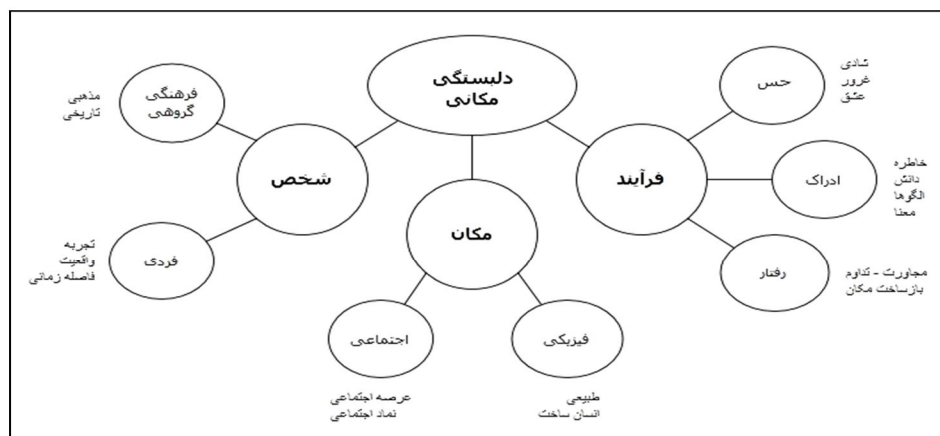
کننده مؤثری برای جرم هستند (Brown et al., 2004:361).

کاساردا و جانویتز بر مدت اقامت و ارتباط با اجتماع محلی تأکید دارند و معتقدند ثبات مسکونی در واحدهای همسایگی بهترین پیش‌بینی کننده دل‌بستگی در اجتماع محلی است چرا که امکان آشنایی و رابطه بین همسایه‌ها افزایش یافته و این پیوندها، دل‌بستگی به محیط مسکونی را نیز افزایش می‌دهد (امیرکافی و فتاحی، 1390: 14).

در مقابل این امر تحرک جغرافیایی قرار دارد که موجب محدودیت روابط اجتماعی می‌شود و می‌تواند کاهش تعلق به مکان را در پی داشته باشد. نتایج پژوهش‌های تجربی دیگر دال بر این است که دل‌بستگی‌های مکانی به وسیله مواجهه‌های روزانه با محیط و همسایه‌ها، مراسم فصلی، تداوم ویژگی‌های فیزیکی و احساسات و تفکرات کنترل نشده و مؤثر در مورد خانه و واحد همسایگی تقویت می‌شود (Brown and Warner, 1995; Warner et al., 1993).

همچنین براون مشارکت را یکی از عوامل ارزش دادن و دل‌بسته شدن ساکنان به مکان از طریق ارتباط متقابل با همسایگان می‌داند (Brown, 2001) که در نتیجه واحدهای همسایگی سازماندهی نشده، چه این بی-سازمانی ناشی از فقر باشد یا ناهمگنی قومی، موجب کاهش روابط و مراقبت‌های چشمی و کاهش پیشگیری از هراس و جرم می‌شود (Burisk and Grasmick, 1993).

در مدل "الگوی استفاده از محله مسکونی"¹ دل‌بستگی تابعی از ارزش‌های کاربری و میزان استفاده ساکنان از آن فرض می‌شود.

شکل 1- چارچوب سه وجهی وابستگی به مکان

برای ساکنین در محدوده خیابان بابا افضل و تعداد 180 نفر برای مراجعین و مغازه داران محاسبه شد و به صورت تصادفی بین آن‌ها توزیع و جمع‌آوری گردید.

در تحقیق حاضر، جهت عملیاتی کردن متغیرها، شش متغیر جهت سنجش دل‌بستگی به مکان شامل 14 شاخص از ادبیات نظری و نتایج پژوهش‌های پیشین استخراج شد و بر اساس آن 26 سؤال در قالب پرسشنامه طرح گردید.

جهت افزایش درجه اعتبار، از روش صوری استفاده شده است (هومن، 1376: 228). بدین منظور، پرسشنامه بعد از تدوین در اختیار صاحب‌نظران، کارشناسان و استادان قرار گرفت و پس از جمع‌آوری نظرات آن‌ها، اصلاحات لازم انجام شد. برای تعیین پایایی این تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است (ساروخانی، 1382: 151).

در این تحقیق میزان آلفای محاسبه شده، اعداد مطلوبی است و می‌توان گفت که دقت لازم برای احراز پایایی سازه‌ها در پرسشنامه به کار گرفته شده و گویه‌های طراحی شده برای سنجش متغیرها با یکدیگر همبستگی درونی دارند (جدول 1).

جدول 1- ضریب آلفای کرونباخ متغیرهای پژوهش

ضریب آلفا	متغیر	مآخذ
0/78	بقا و امنیت	Scannell & Gifford, 2010; Felson, 1987; Burisk and Grasmick, 1993; 1390 امیرکافی و فتیحی
0/71	نیل به اهداف و خودارزیابی	Scannell & Gifford, 2010; فلاحت، 1385
0/75	تقویت هویت	Scannell & Gifford, 2010; Hallowell, 1955; Robinson ; Freeman, 1954; Twiger Ross & Uzzell, 1996
0/65	رضایتمندی و میل به تداوم حضور	Altman & Low, 1992; 1385; فلاحت.
0/76	پیوندهای اجتماعی	Felson, 1987; Manor, 1996; Brown and Warner, 1995; Warner et al., 1993
0/79	مشارکت و هم‌ذات‌پنداری با مکان	Manor, 1996; Bonaiuto et al., 2003

فرضیات

با استفاده از دیدگاه‌های نظری و شاخص‌های ارزیابی و در راستای دستیابی به اهداف طرح شده فرضیات زیر

با فرض یکسان بودن شرایط دیگر، در اجتماعات محلی با شرایط اجتماعی - اقتصادی بالاتر، تسهیلات و امکانات بیشتری در اختیار ساکنان قرار می‌گیرد. بهره‌مندی از مواهب (ارضای نیازها، برخورداری از امنیت، اعتماد، منبع هویت و...) به همذات‌پنداری بیشتر ساکنان با آن می‌انجامد. از آنجا که در این اجتماعات غالباً میزان جرم پایین است و ارزش خانه‌ها بالا، این عوامل احتمالاً رضایت ساکنان را افزایش می‌دهد. از این رو قابل درک است که ساکنان اجتماعات محلی با پایگاه بالاتر در مقایسه با هم‌تایان خود در اجتماعات محروم، دل‌بستگی بیشتری به محله مسکونی خود داشته باشند (امیرکافی و فتیحی، 1390: 16).

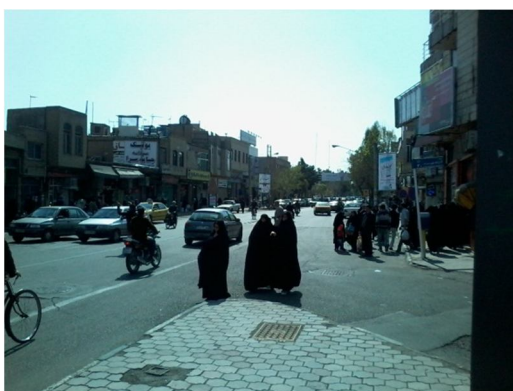
در نتیجه شاخص‌های ارزیابی دل‌بستگی مکانی را می‌توان در سه گروه کلی فردی، اجتماعی و محیطی دسته‌بندی کرد که مهمترین آن‌ها خود ارزیابی، امنیت، هویت فردی، گروهی و مکانی، مشارکت، هم‌پیوندی - های اجتماعی، رضایتمندی، تامین نیازها و میل به تداوم حضور هستند.

3- روش تحقیق

روش پژوهش حاضر، روش توصیفی تحلیل و به شیوه پیمایشی است. با استفاده از روش اسنادی، ابعاد مفهومی و نظری موضوع مورد بررسی قرار گرفته و از روش پیمایشی نیز برای بررسی چگونگی توزیع و روابط بین متغیرهای وابسته و مستقل استفاده شده است. پس از گردآوری اطلاعات با استفاده از ابزار پرسشنامه و پردازش داده‌ها با نرم‌افزار SPSS، با توجه به سطح سنجش متغیرها از روش‌های آماری توصیفی (جداول توزیع فراوانی) و آماره‌های استنباطی (آزمون آماری تی، واریانس و پیرسون) استفاده شده است.

جامعه آماری شامل ساکنین محدوده خیابان بابا افضل کاشان واقع در بافت قدیم شهر شامل محلات بازار (جمعیت 4633 نفر)، طاهر منصور (جمعیت 7637 نفر) و همچنین مغازه‌داران و مراجعین به منظور خرید است (مهندسی مشاور باغ اندیشه، 1389: 3). حجم نمونه با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران و سهم اطمینان 95 درصد، تعداد 384 خانوار شامل 204 نفر

این خیابان، باقیمانده از شهر دوران قاجار و بخشی از توسعه شهر تا سال 1300 را در بر گرفته است. از مهمترین ویژگی‌های محلات محدوده خیابان بابا افضل شهر که تقریباً در تمامی آن‌ها مشترک است می‌توان به شبکه ارگانیک، مصالح بومی (عمدتاً خشت و گل)، ارتفاع کم ابنیه، تعدد ابنیه واجد ارزش‌های معماری و میراث فرهنگی و ساختار سنتی محلات، اشاره نمود. محدوده خیابان بابا افضل از نخستین سال‌های قرن حاضر، مداخلات وسیع و بعضاً ویرانگری را تجربه نموده که در کنار تغییر مناسبات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی 50 سال اخیر و عدم معاصر سازی با توجه به ارزش‌های ذاتی و نیازهای زندگی امروزی، موجبات فرسودگی کالبدی و عملکردی آن را فراهم نموده است (مهندسين مشاور باغ اندیشه، 1389: 3).

شکل 3 و 4- خیابان بابا افضل کاشان

3-2- یافته‌های توصیفی

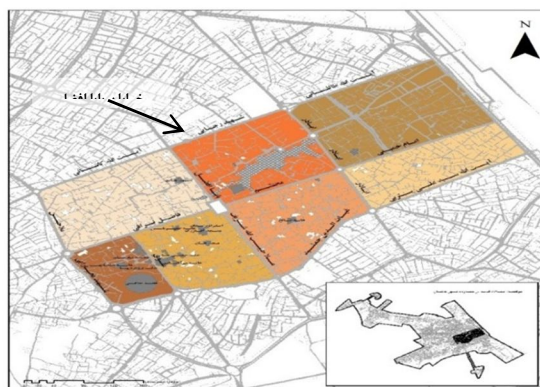
در مرحله پیمایش مجموعاً 384 پرسشنامه مورد بررسی قرار گرفت که از این تعداد 43/8 درصد پاسخگویان را زنان و 56/2 درصد را مردان تشکیل می‌

در تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است.
 - میزان دل‌بستگی به مکان مورد مطالعه در بین پاسخ‌گویان بالاست.
 - بین متغیرهای فردی و میزان دل‌بستگی به مکان رابطه وجود دارد.
 - بین افراد ساکن و غیر ساکن (محل سکونت) در محدوده خیابان بابا افضل در دل‌بستگی به مکان تفاوت وجود دارد.
 - بین میزان خرید مایحتاج از خیابان بابا افضل و میزان دل‌بستگی به مکان رابطه وجود دارد.
 - بین طول زمان سکونت در خیابان بابا افضل و میزان دل‌بستگی به مکان رابطه وجود دارد.

3- یافته‌های پژوهش

3-1- محدوده مورد مطالعه

محدوده بافت قدیم به شش محله قدیمی شهر کاشان شامل محلات پشت مشهد بالا، بازار، طاهرو منصور، سلطان امیراحمد و درب اصفهان، محتشم و پشت مشهد پایین قابل تقسیم است. مساحت بافت قدیم شهر کاشان 482/5 هکتار با جمعیت 44552 نفر است که از شمال به خیابان‌های طالقانی و کاشانی، از جنوب به خیابان‌های یثربی و غیاث‌الدین جمشید، از غرب به خیابان ملامحسن و از شرق به بلوار خلیج فارس محدود شده است. خیابان بابا افضل در حد فاصل میدان کمال الملک و چهارراه آیت اله کاشانی در داخل محدوده بافت قدیم کاشان قرار گرفته است (نقشه شماره 1).

شکل 2- محدوده بافت قدیم شهر کاشان و خیابان بابا افضل (مأخذ: مهندسين مشاور نقش جهان پارس، 1389)

فردی، تقویت هویت فردی، رضایتمندی از مکان و رغبت به تداوم حضور، پیوندهای اجتماعی و مشارکت و هم‌ذات‌پنداری بامکان به شرح زیر استفاده شد.

در بین گویه‌های بعد بقا و امنیت گویه (به چه میزان علاقه‌مند به پیاده‌روی و گردش در خیابان بابا افضل هستید) با مقدار عددی 3/89 بیشترین میانگین و گویه (به چه میزان زنان و کودکان می‌توانند به راحتی در این خیابان حضور داشته باشند؟) با مقدار عددی 3/51 کمترین میانگین را به خود اختصاص داده است و میانگین کلی بعد بقا و امنیت 3/64 است.

در بین گویه‌های بعد نیل به اهداف و خودارزیابی فردی گویه (اگر شما در زندگی اهداف و ایده‌ال‌های خاصی مدنظر داشته‌اید، آیا این خیابان بعنوان محل زندگی‌تان، شما را در دستیابی به این اهداف و ایده‌ال‌ها یاری رسانده است؟) با مقدار عددی 3/74 بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده است و میانگین کلی بعد نیل به اهداف و خودارزیابی فردی 3/71 است.

در بین گویه‌های بعد تقویت هویت فردی گویه (در موقعیت‌های مختلف تا چه میزان حاضر به اعلام نام این خیابان به عنوان محل زندگی خود هستید.) با مقدار عددی 3/9 بیشترین میانگین و گویه (آیا خیابان بابا افضل برای شما یادآور خاطرات خوشی (مثل دوران کودکی یا ازدواج یا وقایع خوشایند دیگری) هست) با مقدار عددی 3/7 کمترین میانگین را به خود اختصاص داده است و میانگین کلی بعد تقویت هویت فردی 3/64 است.

در بین گویه‌های بعد رضایتمندی از مکان، گویه (دوست دارم محل کارم در محدوده خیابان بابا افضل باشد) با مقدار عددی 4/13 بیشترین میانگین و گویه (بطور کلی میزان رضایت شما از خیابان بابا افضل چقدر است) با مقدار عددی 3/82 کمترین میانگین را به خود اختصاص داده است و میانگین کلی بعد رضایتمندی از مکان 3/91 است.

در بین گویه‌های بعد پیوندهای اجتماعی گویه (دوست دارم محل کارم در محدوده خیابان بابا افضل باشد) با مقدار عددی 3/87 بیشترین میانگین و گویه (با کسبه

دادند و نسبت پاسخ‌گویان ساکن در خیابان بابا افضل به مغازه داران و مراجعین 53 به 47 درصد بوده است. 37/8 درصد پاسخ‌گویان هر روز به خیابان مراجعه می‌کنند و 45/6 درصد بین 6-10 سال است که در آن زندگی می‌کنند. نتایج یافته‌های توصیفی در جدول 2 قابل مشاهده است.

جدول 2- یافته‌های متغیرهای توصیفی پاسخ‌گویان

متغیر	یافته‌ها
جنسیت	زن (43/8%) مرد (56/2%)
تاهل	مجرد (38/3%) متأهل (61/7%)
تحصیلات	بی‌سواد (7/8%) سیکل (7/8%) دیپلم (24/2%) کاردانی (19/5%) کارشناسی (22/9%) کارشناسی‌ارشد (14/1%) دکتری (2/6%)
شغل	محصل (19/8%) کارمند (20/3%) شغل آزاد (15/9%) خانه‌دار (25/8%) کارگر (10/2%) بازنشسته (8/1%)
ساکن یا غیرساکن بودن در محل	اهالی ساکن (53/1%) مغازه‌داران و مراجعین (46/9%)
نحوه تردد به خیابان بابا افضل	پیاده‌روی (26%) اتومبیل شخصی (29/9%) وسایل حمل و نقل عمومی (44%)
دوره زمانی مراجعه به محل	هر ماه یکبار (15/6%) هر دو هفته یکبار (18/2%) هر هفته (28/4%) هر روز (37/8%)
مدت سکونت در محل	کمتر از یکسال (2/11%) 1-5 سال (13/8%) 6-10 سال (45/6%) 10-20 سال (21/6%) بیشتر از 20 سال (7/8%)

از پاسخ‌گویان درباره میزان خرید و تأمین مایحتاج زندگی خود (خوراک و پوشاک) از محدوده خیابان بابا افضل سؤال شد که نتایج آن را در جدول 3 مشاهده می‌کنید.

جدول 3- میزان خرید و تأمین مایحتاج زندگی

میانگین گویه‌های شاخص	درصد	فراوانی	میزان خرید
3/84	7/8	30	اصلاً از این خیابان هیچ خریدی نمی‌کنم
	12/2	47	قسمت کمی از خرید خود را در این خیابان انجام می‌دهم
	12	46	تاحدودی خرید خود را در این خیابان انجام می‌دهم
	22	92	قسمت زیادی از خرید خود را در این خیابان انجام می‌دهم
	44	169	تمام خرید خود را از این خیابان انجام می‌دهم

3-3- یافته‌های تحلیلی

به منظور سنجش متغیر دل‌بستگی به مکان از شش بعد شامل ابعاد بقا و امنیت، نیل به اهداف و خودارزیابی

جدول 4- درصد و میانگین گویه‌های بعد بقا و امنیت

میانگین امتیاز هر گویه	خیلی زیاد (درصد)	زیاد (درصد)	متوسط (درصد)	کم (درصد)	خیلی کم (درصد)	سؤالات بقا و امنیت
3/89	13/3	69/5	11/5	4/4	1/3	به چه میزان علاقه‌مند به پیاده‌روی و گردش در خیابان بابا افضل هستید؟
3/63	18/2	34/4	40/6	5/7	1/1	به چه میزان هنگام پیاده‌روی و گردش در این خیابان احساس امنیت دارید؟
3/51	16/4	37/8	29/2	13/8	2/9	به چه میزان زنان و کودکان می‌توانند به راحتی در این خیابان حضور داشته باشند؟
3/52	18/8	2/38	2/1	18/2	2/6	به چه میزان شب هنگام در این خیابان احساس راحتی و امنیت می‌کنید؟
3/56	19/8	39/6	21/1	14/6	4/9	به چه میزان در اطراف و محدوده محل رفت‌وآمد شما ساختمان‌های متروکه یا زمین‌های رهاشده‌ای وجود دارد که برای شما ناخوشایند باشد؟
3/67	22/7	37/5	25/8	10/4	3/7	آیا پیاده روی خیابان به اندازه کافی بزرگ و ایمن هستند که افراد به راحتی بتوانند در آن قدم بزنند؟
3/7	21/9	42/4	21/1	10/9	3/7	میزان جرم و جنایت (اعتیاد، بزهکاری، وندالیسم، و...) در محدوده خیابان به چه میزان است؟

جدول 5- درصد و میانگین گویه‌های بعد نیل به اهداف و خودارزیابی فردی

میانگین امتیاز هر گویه	خیلی زیاد (درصد)	زیاد (درصد)	متوسط (درصد)	کم (درصد)	خیلی کم (درصد)	سؤالات نیل به اهداف و خودارزیابی فردی
3/74	23/7	43	18/8	11/7	2/3	اگر شما در زندگی اهداف و ایده‌آل‌های خاصی مد نظر داشته‌اید، آیا این خیابان بعنوان محل زندگی‌تان، شما را در دستیابی به این اهداف و ایده‌آل‌ها یاری رسانده است؟
3/69	21/6	43/8	21/1	9/4	4/2	آیا شما نسبت به دستیابی و تحقق اهداف و خواسته‌های خود تا کنون موفق عمل کرده‌اید؟

جدول 6- درصد و میانگین گویه‌های بعد تقویت هویت فردی

میانگین امتیاز هر گویه	خیلی زیاد (درصد)	زیاد (درصد)	متوسط (درصد)	کم (درصد)	خیلی کم (درصد)	سؤالات تقویت هویت فردی
3/81	25/5	40/1	26/8	5/7	1/8	به چه میزان شما نسبت به این خیابان احساس نزدیکی، از خود بودن و صمیمیت می‌کنید؟
3/83	28/4	40/6	18/5	9/9	2/6	آیا زندگی، حضور و یا رفت و آمد شما در این خیابان مطابق با امیال و خواسته واقعی و مطلوب شماست؟
3/77	26/8	37/8	22/7	11/2	1/6	آیا خیابان بابا افضل برای شما یادآور خاطرات خوشی (مثل دوران کودکی یا ازدواج یا وقایع خوشایند دیگری) هست؟
3/73	23/2	42/7	22/1	8/9	3/1	آیا مکان‌های خاطره‌انگیز و به یادماندنی در این خیابان برای شما وجود دارد؟
3/82	26/3	45/6	16/1	8/6	3/4	آیا این خیابان دارای پیشینه تاریخی یا محل وقوع اتفاقات تاریخی‌ای هست که برای شما مطلوب و خوشایند باشد؟
3/9	32/6	38/5	18	7/8	3/2	در موقعیت‌های مختلف تا چه میزان حاضر به اعلام نام این خیابان به عنوان محل زندگی خود هستید؟
3/77	27/1	40/1	19/5	9/1	4/3	چقدر به زندگی در این خیابان افتخار می‌کنید؟

جدول 7- درصد و میانگین گویه‌های بعد رضایتمندی از مکان و رغبت به تداوم حضور در آن

میانگین امتیاز هر گویه	خیلی زیاد (درصد)	زیاد (درصد)	متوسط (درصد)	کم (درصد)	خیلی کم (درصد)	سؤالات رضایتمندی از مکان
3/82	27/1	44	17/4	7/3	4/2	به طور کلی میزان رضایت شما از خیابان بابا افضل چقدر است؟
3/86	27/9	44/5	17/2	7/6	2/9	آیا زندگی کردن و حضور در این خیابان را دوست دارید؟
3/84	27/3	45/3	15/1	8/1	4/3	آیا ترجیح می‌دهید جای دیگری زندگی کنید؟
3/92	28/6	48/7	12	8/1	2/6	عدم تمایل به خانه‌ای با همین شرایط فعلی در خیابانی دیگر چقدر است؟
4/13	40/9	40/1	12	5/5	1/6	به چه میزان دوست دارید محل کارتان در محدوده خیابان بابا افضل باشد؟

جدول 8- درصد و میانگین گویه‌های بعد پیوندهای اجتماعی

میانگین امتیاز هر گویه	خیلی زیاد (درصد)	زیاد (درصد)	متوسط (درصد)	کم (درصد)	خیلی کم (درصد)	سؤالات پیوندهای اجتماعی
312	11/2	27/6	33/3	18	9/9	با کسبه این خیابان تا چه حد آشنایی دارید؟
3/24	20/6	19	35/2	15/1	10/2	بطور کلی به اهالی و کسبه این خیابان تا چه حد اعتماد دارید؟
3/43	32/6	14/8	27/9	12/8	12	تا چه حد مایل به آشنایی و ایجاد رابطه با اهالی و کسبه این خیابان هستید؟
3/61	36/5	13/5	33/9	7	9/1	به چه میزان علاقه‌مند به پیاده روی در خیابان بابا افضل هستید؟
3/87	43/8	21/1	20/6	8/1	6/5	دوست دارید محل کارم در محدوده خیابان بابا افضل باشد؟

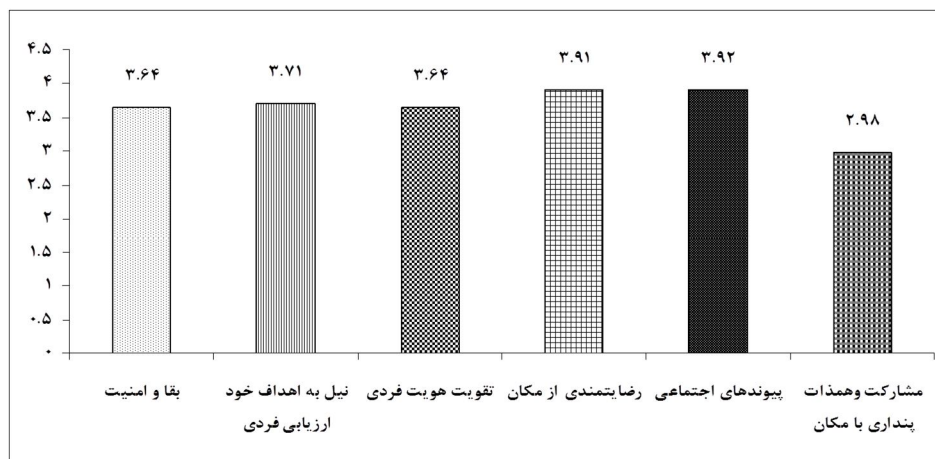

همان طور که در نمودار زیر مشاهده می‌شود، بیشترین میانگین در بین ابعاد شش‌گانه دلبستگی مربوط به بعد پیوندهای اجتماعی (3/92) و بعد رضایتمندی از مکان (3/91) است، کمترین میانگین مربوط به بعد مشارکت و همذات‌پنداری با مکان (2/98) است. علت بالا بودن میانگین بعد پیوندهای اجتماعی می‌تواند مربوط به موقعیت جغرافیایی خیابان باباافضل در بافت قدیم شهر و مجاورت به بازار باشد.

این خیابان تا چه حد آشنایی دارید) با مقدار عددی 3/12 کمترین میانگین را به خود اختصاص داده است و میانگین کلی بعد پیوندهای اجتماعی 3/92 است. در بین گویه‌های بعد همذات‌پنداری با مکان گویه (تا چه میزان حفاظت و نگهداری از این خیابان برای شما اهمیت دارد) با مقدار عددی 3/85 بیشترین میانگین و گویه (به چه میزان مسجد جامع، بازار و پنجه شاه برای شما خاطره‌انگیز است) با مقدار عددی 2/06 کمترین میانگین را به خود اختصاص داده است و میانگین کلی بعد همذات‌پنداری با مکان 2/98 است.

جدول 9- درصد و میانگین گویه‌های بعد مشارکت و همذات‌پنداری با مکان

سؤالات مشارکت و همذات‌پنداری	خیلی کم (درصد)	کم (درصد)	متوسط (درصد)	زیاد (درصد)	خیلی زیاد (درصد)	میانگین امتیاز هرگویه
تا چه میزان حفاظت و نگهداری از این خیابان برای شما اهمیت دارد؟	10/4	4/7	19	20/3	45/6	3/85
تا چه میزان خود را در محافظت و نگهداری جاهای تاریخی و با ارزش این خیابان مسئول می‌دانید؟	20/8	11/2	12/5	7/3	48/2	3/5
تا چه میزان حاضرید برای حفاظت از این خیابان با شهرداری و یا میراث فرهنگی همکاری داشته باشید؟	53/1	1/3	3/6	2/6	39/3	2/73
تا چه میزان حاضرید برای پیشرفت خیابان با افضل تلاش کنید؟	56	1/3	3/9	3/6	35/2	2/6
تا چه میزان خود را در پیشرفت و ارتقای سطح کیفیتی این خیابان (برای مثال بهبود نمای خیابان یا بهسازی نقاط فرسوده) خود را مسئول می‌دانید و حاضر به مشارکت در این امر هستید؟	13/5	9/4	41/1	21/1	14/8	3/14
به چه میزان مسجد جامع، بازار و پنجه شاه برای شما خاطره‌انگیز است؟	67/7	2/1	7/3	3/6	19/3	3/06

شکل 5- میانگین به دست آمده ابعاد شش‌گانه دلبستگی مکانی

3-4- بررسی فرضیات

فرضیه نخست درباره بالا بودن میزان دلبستگی به مکان در بین پاسخ‌گویان است. برای بررسی این فرضیه از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شد. برای اجرای آزمون تی، مقدار نظری عدد 3 در نظر گرفته شده است. بر اساس نتایج این جدول مقدار میانگین واقعی (3/47) از مقدار میانگین مفروض (3) بیشتر است. بنابراین میانگین دلبستگی به مکان در بین پاسخ‌گویان از میانگین نظری بیشتر فرض شده است و می‌توان گفت که فرض تحقیق تأیید می‌شود (جدول شماره 10).

فرضیه بعدی درباره رابطه بین متغیرهای فردی و میزان دلبستگی به مکان است.

برای بررسی رابطه متغیرهای فردی پاسخ‌گویان و میزان دلبستگی به مکان مورد مطالعه از آزمون های تی، واریانس و پیرسون استفاده شد. همان طور که در جدول شماره (11) مشاهده می‌شود، نتایج آزمون تی نشان می‌دهد که بین زنان و مردان در میزان دلبستگی به مکان تفاوتی وجود ندارد، در حالی که بین افراد متأهل و مجرد در میزان دلبستگی به مکان تفاوت وجود دارد و میانگین‌ها نشان می‌دهد که در افراد متأهل (3/5) بیشتر از افراد مجرد (3/3) است.

نتایج آزمون واریانس بیانگر متفاوت بودن دلبستگی به مکان در پاسخ‌گویان با تحصیلات مختلف است و افراد با تحصیلات دیپلم به بالا نسبت به سایر پاسخ‌گویان دلبستگی بیشتری دارند. با توجه به سطح معنی داری 0/068 در آزمون همبستگی پیرسون می‌توان گفت که بین دو متغیر میزان سن افراد پاسخ‌گو و میزان دلبستگی مکانی رابطه معنی داری وجود ندارد. همچنین نتایج آزمون همبستگی پیرسون بیانگر رابطه میان میزان درآمد پاسخ‌گویان با میزان دلبستگی است (0/000sig). بدین معنی که افراد با درآمد بالاتر میزان دلبستگی بیشتری به مکان مورد مطالعه یعنی خیابان بابا افضل دارند.

فرضیه بعدی به بررسی تفاوت بین ساکنان در محدوده خیابان بابا افضل و غیرساکنان (مغازه داران و مراجعین برای خرید) در دلبستگی به مکان است.

جدول شماره 12 نتایج آزمون تی تفاوت میانگین احساس دلبستگی در بین پاسخ‌گویان ساکن در محدوده و غیر ساکن را نشان می‌دهد. بر اساس یافته‌های جدول می‌توان گفت که بین میزان احساس دلبستگی پاسخ‌گویان ساکن در محدوده (3/17) و غیر ساکن (3/82) تفاوت وجود دارد و این تفاوت معنی دار (0/000) است.

جدول 10- آزمون تی تک نمونه‌ای برای مقایسه میانگین متغیر دلبستگی به مکان

تأیید یا رد فرضیه	عدد نظری=3						
	مقدار	درجه آزادی	معنی داری	میانگین	اختلاف میانگین	% تفاوت فاصله اطمینان 95	
						بالا	پایین
تأیید	12/626	383	0/000	3/470	0/479	0/4045	0/5538

جدول 11- رابطه متغیرهای فردی و میزان دلبستگی به مکان

تأیید یا رد	معنی داری	ضریب	آزمون	دلبستگی
رد	0/24	1/176	تی	جنسیت
تأیید	0/002	-3/059	تی	وضعیت تأهل
تأیید	0/000	4/456	واریانس	سواد
رد	0/068	0/092	پیرسون	سن
تأیید	0/000	0/547	پیرسون	درآمد

جدول 12- آزمون تفاوت میانگین دلبستگی در بین ساکنان و غیر ساکنان

آزمون لون		آزمون تی							
مقدار f	معنی داری	مقدار t	درجه آزادی	معنی داری	میانگین	اختلاف میانگین	خطای انحراف استاندارد	% تفاوت فاصله اطمینان 95	
								بالا	پایین
0/287	0/592	-9/412	382	0/000	3/176	-0/6458	0/6861	0/78065	-/51085
		-9/441	376/35	0/000	3/822	-0/6458	0/686	-0/78063	0/51087

بسیار زیاد مردم و جریان سیال اطلاعات و سرمایه و نیز میل قلمروهای مکانی به یکنواختی و همسان سازی در عصر جهانی شدن، همچنان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است که در اثرگذاری آن بر کیفیت زیست انسان در ابعاد فردی، اجتماعی و محیطی ریشه دارد. این تحقیق با استفاده از شاخص‌های ارزیابی، دل‌بستگی مکانی افراد ساکن و غیر ساکن محدوده خیابان بابا افضل در بافت قدیمی کاشان را مورد بررسی قرار داد تا علاوه بر ارزیابی دل‌بستگی مکانی، اثر متغیرهای مستقل برگزیده بر آن آشکار شود.

نتایج تحقیق دل‌بستگی مکانی پاسخ‌گویان به این خیابان را تأیید می‌کند. در میان شاخص‌های ارزیابی دل‌بستگی به مکان، پیوندهای اجتماعی و رضایتمندی بیشترین مقدار و مشارکت و همذات‌پنداری کمترین مقدار را دارند که نشان دهنده لزوم تقویت مشارکت برای افزایش دل‌بستگی به محدوده مورد مطالعه است که می‌توان از نقاط قوتی نظیر پیوندهای اجتماعی در این جهت بهره برد.

تفاوت این دل‌بستگی در میان افراد ساکن و غیر ساکن از نظر آماری مورد تأیید قرار گرفت و به طور مشخص دل‌بستگی در افراد غیر ساکن بیشتر است که این نتیجه رویکردهای نظری و تجربی ارائه شده در سایر پژوهش‌ها را رد می‌کند و شاید علت اینکه غیر ساکنین دل‌بستگی بیشتری نسبت به محدوده مورد مطالعه دارند، به دلیل مشکلات بافت‌های قدیم شهری برای ساکنان از جمله مشکلات کالبدی و فرسودگی باشد. اما رابطه مدت سکونت و دل‌بستگی مکانی تأیید شد که با یافته‌های پژوهش‌های پیشین مطابقت دارد.

در نتیجه با توجه به قدمت و عناصر با ارزش فرهنگی و معماری و باقی ماندن بخشی از ویژگی‌های سنتی و ارگانیک محدوده مورد مطالعه، علی‌رغم فرسودگی و ناهنجاری‌های ناشی از مداخلات کالبدی، دل‌بستگی ساکنان به آن بالاتر از حد میانگین است و این امر نشان می‌دهد، با تقویت شاخص‌های کالبدی و اجتماعی آن می‌توان از این تعلق خاطر در جهت افزایش کیفیت زندگی و سرزندگی در این محله استفاده نمود. با توجه به الزام نوسازی و ساماندهی بافت‌های فرسوده لازم

فرضیه بعدی پژوهش درباره رابطه میزان خرید مایحتاج از خیابان بابا افضل و میزان دل‌بستگی به مکان است. جهت بررسی میزان دل‌بستگی و میزان خرید مایحتاج از خیابان بابا افضل از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج جدول شماره 13 نشان می‌دهد که با توجه به مقدار ضریب همبستگی پیرسون (0/074) و سطح خطای بزرگتر از 0/05 رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر میزان دل‌بستگی و میزان خرید مایحتاج از خیابان بابا افضل وجود ندارد و فرضیه تأیید نمی‌شود.

جدول 13- آزمون همبستگی پیرسون میزان خرید و دل‌بستگی

تعداد	معنی داری	ضریب همبستگی	میزان خرید / دل‌بستگی
384	-0/074	0/074(**)	

**Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed).

آخرین فرضیه درباره رابطه بین مدت سکونت در خیابان بابا افضل و میزان حس دل‌بستگی به مکان است. جهت بررسی میزان دل‌بستگی و مدت سکونت در محدوده مورد مطالعه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده کردیم. نتایج جدول شماره 14 نشان می‌دهد که با توجه به مقدار ضریب همبستگی پیرسون (0/552) با اطمینان 0/99 و سطح خطای کوچکتر از 0/01 رابطه آماری معنی‌داری بین دو متغیر میزان میزان دل‌بستگی و مدت سکونت وجود دارد؛ بدین معنی که هر چه به مدت سکونت پاسخ‌گویان افزوده می‌شود میزان دل‌بستگی به خیابان بابا افضل افزوده می‌شود.

جدول 14- آزمون همبستگی پیرسون بین دل‌بستگی و مدت سکونت

تعداد	معنی داری	ضریب همبستگی	مدت سکونت / دل‌بستگی
384	0/000	0/552(**)	

**Correlation is significant at the 0.01 level (1-tailed).

4 - نتیجه‌گیری

مکان موضوع اصلی پژوهش‌های جغرافیایی است که پیوندهای ساکنان و بازدیدکنندگان با آن با دیدگاه‌ها و مفاهیم مختلفی تعریف و ارزیابی می‌شود. دل‌بستگی مکانی یکی از مفاهیمی است که با وجود تحرکات

است چنین مداخلاتی با دقت به شاخصه‌های هویتی و تأمین نیازمندی‌های ساکنان و مراجعان و ویژگی‌های فرهنگی و تاریخی محل صورت گیرد. در مورد محله مورد مطالعه تقویت پیوندهای اجتماعی از جمله تشکیل نهادهای مدیریت محلی و مداخله ساکنان در برنامه‌ریزی محلی از جمله مواردی است که می‌توان برای تقویت دلبستگی به مکان در محدوده مورد مطالعه پیشنهاد نمود.

پی‌نوشت

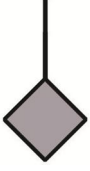
¹ Neighborhood Use Model

منابع

مهندسیین مشاور باغ‌اندیشه (1389). طرح بهسازی و نوسازی بافت فرسوده کاشان، جلد اول، شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری ایران.
 مهندسیین مشاور نقش جهان پارس (1389). طرح توسعه و عمران (جامع) شهر کاشان، جلد سوم مطالعات کالبدی، سازمان مسکن و شهرسازی استان اصفهان.
 هومن، حیدرعلی. (1376). شناخت روش علمی در علوم رفتاری، تهران: سمت.

Altman, I.; Low, S. (1992), Place Attachment, New York: Plenum Press.
 Brown, B., Perkins, D. D., & Brown, G. (2003), Place attachment in a revitalizing neighborhood: Individual and block levels of analysis. *Journal of Environmental Psychology*, 23, 259–271.
 Brown, B., Perkins, D. D., Brown, G. (2004), Incivilities, place attachment and crime: Block and individual effects, *Journal of Environmental Psychology* 24 (2004), 359–371
 Brown, B.; Perkins, D.D. (2001), Neighborhood revitalization & disorder: an intervention evaluation, final project report, founded by U.S. department of Justice.
 Brown, G., ; Raymond, C.M. ; Corcoran, J. (2015), Mapping and measuring place attachment, *Applied Geography* 57 (2015) 42-53
 Cisneros, H. G. (1995), Defensible space: deterring crime and building community. US Department of Housing and Urban Development, Washington, DC.
 Cresswell, T. (2004), Place, a short introduction, Cambridge: Blackwell publishing.
 Cuba, L.; Hummon, D. M. (1993), Constructing a sense of home: Place affiliation and-migration across the life cycle. *Sociological Forum*, 8, 547–572
 Gustafson, P. (2001), Roots and routes: Exploring the relationship between place attachment and mobility. *Environment and Behavior*, 33, 667–686.
 Hague, C., (2005), Planning and Place Identity. *Place Identity, Participation and Planning*, Rutledge, London

احمدی پور، زهرا و همکاران. (1390). «الگویابی رقابت‌های مکانی ناشی از مهر مکان در نواحی متجانس فرهنگی (مطالعه موردی شهرهای اردکان و میبد در استان یزد)»، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره 45، شماره 1، بهار 1392، صص 147-168.
 امیرکافی، مهدی. فتحی، شکوفه. (1390). بررسی عوامل موثر بر دلبستگی به محله مسکونی (مطالعه موردی شهر کرمان)، مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره 5، شماره 1، بهار 1390، صص 5-41.
 پوراحمد، احمد. (1389). قلمرو و فلسفه جغرافیا، انتشارات دانشگاه تهران.
 رلف، ادوارد. (1976). مکان و حس لامکانی، ترجمه جلال تبریزی (1390)، تهران: جلال تبریزی (ناشر).
 ساروخانی، باقر. (1382). روش تحقیق در علوم اجتماعی، جلد اول، چاپ هشتم، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
 شکویی، حسین. (1386). اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا (جلد اول)، تهران: گیتاشناسی.
 فلاح، محمدصادق. (1385). مفهوم حس مکان و عوامل شکل دهنده آن، نشریه هنرهای زیبا، شماره 26، تابستان 1385، صص 57-66.
 کینگ، مایک. (1960). جغرافیای فرهنگی، ترجمه مهدی قرخلو (1390) تهران: سمت.

Harvey, D. (1996), *Justice, nature and the geography of difference*, Cambridge: Blackwell publishing.

Hidalgo, M. C.; Henandez, B. (2001), Place attachment: conceptual and empirical questions, *Journal of Environmental Psychology*, 21, 273-28.

Scannell, L.; Gifford, R.(2010), Defining place attachment: A tripartite organizing framework, *Journal of Environmental Psychology*, 30, 1-10.

Shamai, S. (1991), Sense of place: An empirical measurement. *Geoforum*, 22, 347 - 358.

Shumaker, S. A.; Taylor, R. B. (1983), toward a clarification of people-place relationships: a model of attachment to place. In N. R. Feimer & E. S. Geller (Eds), *Environmental Psychology. Directions and perspectives*, New York: Praeger.

Tuan, Y.F. (1977), *Space and Place: the perspective of experience*, Minneapolis: univ. of Minnesota press.

Vorkinn, M.; Riese, H. (2001), *Environmental Concern in a Local Context: The Significance of Place Attachment*, *Environment and Behavior*, 33(2): 249-263

Weils, S., (1955), *the need for roots*, Boston: Boston press.

Williams, D. R.; McIntyre, N. (2001), where heart and home reside: Changing constructions of place and identity. In: *Trends 2000: Shaping the Future conference* (September 17-20, 2000) (pp 392-403), Michigan State University, Department of Park, Recreation and Tourism Resources.

Williams, D., Stewart, W.; Kruger, L. (2013), *Place-based conservation: advancing social theory and practice*. In *Place-based conservation: Perspectives from the social sciences*, New York: Springer.